

Lenin'den Stalin'e Rus Devrimi, 1917-1929

Edward Hallett Carr Çev. Levent Cinemre

İstanbul, Yordam Kitap, Mayıs 2015, 3. Bs., 270 sayfa, ISBN: 978-605-5541-21-7.

Abdullah KÖKTÜRK*

İngiliz tarihçi Edward Hallett Carr, 1944-1977 yılları arasında “a History of Soviet Russia” (Sovyet Rusya Tarihi) serisini ondört cilt olarak yazarak yayımlamıştır. İncelediğimiz kitap onun bu kapsamlı çalışmasının yoğun bir özeti. Bolşevik devrimini ilk kez okuyacaklar için hazırlanmış çalışmada kaynakça ve dipnotlar bulunmuyor. Akademik olarak bu konuyu çalışacaklar orijinal dev eseri okumak zorundalar. Ondört ciltlik tarih de elimizdeki kitap gibi, 1917-29 arası 12 yılı kapsamakta. Hatta ondört cildin ilk onbir cildinde sadece 1917-1923 yılları arasını incelemektedir. 1917-1929

* Dr, Piri Reis Üniversitesi Öğretim Görevlisi, akokturk@pirireis.edu.tr

yılları, sonraki dönemde Sovyetlerin izlediği yolu “embriyo halinde içinde barındırdığından” sonraki dönemde olanların açıklanabilmesi için bu dönemde ne olduğunun anlaşılması gerekmektedir.

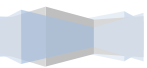
Kitap Birmingham Üniversitesinden R. W. Davies’in otuz sayfalık uzun bir girişi ile başlamakta. Davies burada ondört ciltlik dev eserini incelerken bir yandan da Carr’ın Sovyetler hakkındaki inişli çıkışlı düşüncelerini analiz etmektedir. Carr’ı Lenin’in erken ölümü ve Stalin’in diktatörlüğü çok etkiler. Hatta Troçki ve Stalin biyografileri ile tanıdığımız Isaac Deutscher’e yazdığı bir mektupta Carr şöyle demektedir; “Şurası kesin ki, Sovyet tarihi, Lenin’in 73 yerine 53 yaşında, Stalin’inse 53 yerine 73 yaşında ölmesinden çok etkilenmiştir”.

Marx’ın tarih şeması birbirini izleyen iki devrim olacağını varsayıyordu; burjuva ve sosyalist. Burjuva karakteri ile 1905 ve sosyalist 1917 devrimleri Marx’ın öngörüsüne uygun gelişmiştir. Bu devrimler Lenin’in 1905 devriminin burjuva sınırları içinde kalamayacağı düşüncesini de doğrular bir şekilde gelişmiştir. 1917 Şubat devriminden sonra, geri ve despotik bir gücün prangasından kurtulan işçi ve köylüler kendi Sovyetlerini kurmaya başladılar ve bunlar tüm ülkeye yayıldı. Fabrika komiteleri ve işçiler kendi bölgelerinde bütün iktidarı ele aldıklarını duyurdular. Köylüler çoğu bölgede toprağa el koyup aralarında bölüştüler.

Ancak Haziran 1917’de toplanan Tüm Rusya Sovyetleri Kongresinde 800 delege içinde Sosyalist Devrimcilerin 285, Menşeviklerin 248 delegesine karşılık Bolşeviklerin sadece 105 delegesi bulunuyordu. Ayrıca Temmuz ayında geçici hükümet Alman ajanlığı suçlaması ile Bolşeviklere karşı saldırıya geçip bazı liderlerini tutuklayınca Lenin de Finlandiya’ya kaçmak zorunda kalmıştır. Ünlü “Devlet ve Devrim” kitabını burada yazacaktır.

Eylül ayında General Kornilov’un başarısızlıkla sonuçlanan iktidarı ele geçirme girişiminden sonra Bolşevikler, Petrograd ve Moskova Sovyetlerinde çoğunluğu sağladılar. Lenin bu sırada geçici hükümete doğrudan bir tehdit olan, “Bütün İktidar Sovyetlere” sloganını yeniden yükseltti ve Ekimde gizlice Petrograd’a dönerek parti merkez komitesinin toplantısına katıldı. Lenin’in ikna ettiği komite Zinovyev ve Kamanev’in karşı oyuna rağmen, iktidarın hemen ele geçirilmesine karar verdi. Hazırlıklar Bolşeviklerin eline geçmiş bulunan Askeri Devrimci Komite tarafından yürütüldü. 25 Ekim günü (miladi takvime göre 7 Kasım) çoğunluğu fabrika işçilerinden oluşan Kızıl Muhafızlar kentteki kilit noktaları tutarak Kışlık Saray’a yürüdüler. Bu kansız bir hükümet darbesiydi. Geçici hükümet direnmeden devrildi.

Darbenin zamanlaması, ertesi akşam açılan Tüm Rusya İşçi ve Asker Temsilcileri Sovyetleri Kongresine denk gelecek şekilde yapılmıştı. Artık Bolşevikler çoğunlukta (649 delegenin 399’u) ve gündemi onlar belirliyordu. Kongre Geçici Hükümetin düştüğünü ve iktidarın Sovyetlere geçtiğini ilan ederek oy birliği ile üç önemli karar aldı. Kararların ilk ikisi Lenin tarafından önerilmişti. Bunlardan

ilki savaşın bitmesi için müzakerelere başlanmasını istiyordu. İkincisi toprağın özel mülkiyetinin lağv edilmesi hakkındaydı. Toplantıya başkanlık eden Kamanev tarafından önerilen üçüncü kararlar da Kurucu Meclis toplanana kadar ülkeyi yönetmek için bir Halk Komiserleri Konseyi (Sovnarkom) kuruluyordu (ss.52-53).

Kurucu Meclis seçimleri 12 Kasım 1917'de yapıldı. Ezici çoğunluğunu köylülerin oluşturduğu seçmenler Sosyal Demokratlara salt çoğunluğu verdi. 520 sandalyenin 267'si Sosyal Demokratlara, 161'i Bolşeviklere gitmiş, kalanı da çok sayıda gruba bölünmüştü. Ocak 1918'de Meclis toplandığında bu karmaşık atmosfer Meclis tartışmalarına da yansdı. Çözüm Bolşeviklerin elindeki İşçi Köylü Hükümetinin Meclisi kapatması ile çözüldü (s.54). Devrimin çok önemli sorunları vardı ve bu sorunlar Burjuva Demokrasisinin kurumlarına sırtını dönmeyi gerektiriyordu.

Batı'da pek az insan Rusya'daki devrimci rejimin birkaç gün veya haftadan fazla yaşayabileceğine ihtimal vermiyordu. Batı'daki işçilerin ayaklanarak yardıma gelmedikleri taktirde çok fazla dayanabileceklerini Bolşevik liderler de sanmıyordu. Bu kötümser bakışın makul sebepleri vardı. İşçi ve Köylü Hükümetinin iradesi Petrograd ve birkaç büyük şehirden öteye pek geçememişti. Bundan başka bürokrat, yönetici ve teknik uzmanlar kendinden menkul bir hükümetin emrinde çalışmayı reddederek greve gitmişlerdi. İmparatorluk orduları dağıldığı için, rejimin emrindeki askeri kuvvet birkaç bin kişilik kızıl muhafıza düşmüştü. Oysa rejimi devirmeye ant içmiş Kazak Orduları devrimden sonraki birkaç hafta içinde Urallar bölgesinde toplanmaya başlanmıştı (s. 55).

Ocak 1918'de kurulan Rusya Sovyet Cumhuriyetinin ilk işi Almanya ile Barış antlaşması imzalamak oldu. Bu antlaşma ile Ukrayna ve eski Rusya'nın geniş toprakları kaybedilmiş oldu. Askeri durumun zayıflığından çıkan ders 23 Şubat 1918'de Kızıl Ordu'nun kurulması ile sonuçlandı. Savaş Halk Komiserliği'ne atanan Troçki'nin komutasındaki Kızıl Ordu on bin kişilik kızıl muhafızlardan, iç savaşta beş milyon kişilik bir büyüklüğe ulaşacaktır.

Almanya'nın Ukrayna'yı işgal etmesi dışında, İngiliz Fransız ve Amerikalılar kuzeydeki Murmansk limanını Mart 1918'de işgal ettiler. Nisan 1918'de ise Japonya ve daha sonra da İngiltere ve Amerika Vladivostok'a asker çıkardı. Ancak kısmen savaş yorgunluğu, kısmen de Moskova'daki işçi hükümetine şu ya da bu ölçüde duydukları dile getirilmemiş yakınlık nedeniyle, İtilaf Devletleri ordularındaki askerler savaşa devam etme konusunda isteksiz olduklarını gösteriyorlardı. 1919 Nisanında Odesa'daki Fransız savaş gemilerinde çıkan isyan yüzünden liman boşaltıldı. Arhangelsk ve Murmansk'ta çıkabilecek isyanlarsa askerlerin geri çekilmesi sayesinde önlendi. 1919 güzünde Vladivostok'takiler sayılmazsa Rusya topraklarında İtilaf kuvveti kalmamıştı. Ancak Batı Bolşevik Hükümetine karşı kuvvetleri desteklemeye devam etti. Bunlar arasında Batı için en umut verici olanı Sibiryaya üzerinde bir tür egemenlik kuran Çarın eski amirali Kolçak idi. Diğer bir Çar generali Denikin İtilaf devletlerinden güçlü bir destek alarak Güney Rusya'yı egemenliğine almış, Ukrayna'yı geçmiş ve 1919 güzünde Moskova'nın 300 km güneyine kadar yaklaşmıştı. Bir başka general Yudenic de

Petrograd'a saldırıya geçmek için Baltık'ta bir Beyaz Ordu toplamıştı. Ancak bu arada Kızıl Ordu da etkili bir savaş gücü haline gelmişti. Yıl sonunda Kızıl Ordu her yerde Beyaz Orduları yenilgiye uğrattı. Ocak 1920'de Kolçak yakalandı ve idam edildi. 1920 baharı itibari le küçük gruplar hariç, Beyaz Ordular her yerde dağıtılmış ve yok edilmişti (s. 62).

1920 Nisan ayı sonunda Polonya ordusu Ukrayna'ya girerek Kiev'i işgal edince Sovyet Cumhuriyeti en az iç savaş kadar ciddi bir krize daha girdi. Ancak Haziranda Kızıl Ordu karşı saldırıya geçti ve Polonyalıları bozguna uğratarak Ağustos'ta Polonya topraklarına girdi. Kızıl Ordu Varşova önlerine kadar gelmişti. Ancak Polonyalı işçiler harekete geçmedi. Olay Rus işgaline karşı ulusal direniş halini aldı ve Kızıl Ordu birkaç hafta içinde düzensiz bir şekilde geri çekildi. Sovyet Cumhuriyeti'nin devrimci iyimserliği ona ağır bir bedel ödetmişti (s.67).

Toprakların toplumsallaştırılması tüm sorunları çözmemişti. Kulaklardan çok çekmiş olan köylü ürününü devlete de vermek istemiyordu. Hükümet şehirleri beslemekte zorlanıyordu. Önce köylü toprakları bir kooperatifte birleştirip büyütülerek kolektif çiftlikler olan "Kolhoz"lar kuruldu. Sonra devlete ait olan topraklarda büyük devlet çiftlikleri olan "Sovhoz"lar kuruldu. Ancak bunlar da üretimdeki azalmaya çare olamamıştı.

Sanayide de üretim Çarlık zamanının çok gerisindeydi. Öyle ki Lenin daha önce "insanın makinenin kölesi" olmakla suçladığı Taylorizm¹ üretim tarzı hakkında övücü sözler söylüyordu (s. 76). Petersburg'daki birkaç bin işçinin cepheye malzeme sevkiyatını hızlandırmak için gönüllü yaptığı ücretsiz fazla mesaiye "Gönüllü Cumartesiler" adı verildi. Lenin 1919 Mayısında tüm işçilerin aynı şeyi yapmalarını istedi (s.78). Sonuçta tahıl fazlası köylüden zorla alınıyor işçiler ise neredeyse sınırsız sömürülüyordu. Devrim olalı üç yıl geçmiş ancak, ne işçi ne köylü özgürleşememişti. Bunun yanında tarım ve sanayide yeterli üretim artışları da yaşanmamıştı. Üretim artışı için çözüm; ürünün sabit bir oranını devlete veren köylüye geri kalanını pazarda satması ve şehirlerde özel ticarete izin verilmesini içeren bir Yeni Ekonomik Program (NEP) paketi idi. Mart 1921'de resmi olarak başlayan bu program uzun yıllar sosyalizmden bir geri dönüş olarak da anılacaktır. Aynı tarihlerde yaşanan Kronştadt kalesindeki Kızıl Donanma askerlerinin isyanı partiye duyulan güven ve parti prestijine önemli bir darbe indirmiştir (s.85).

1921 yılının önemli bir özelliği de savaştan sonra silah üretimi yasaklanmış olan Almanya'nın gizli bir antlaşma ile Sovyet Rusya'da top, mermi, uçak ve tank üretmeye başlamasıdır. Ayrıca Alman subaylar Kızıl Ordu personelini tank savaşı ve askeri havacılık üzerine eğitime başlamışlardır (s.100).

16 Mart 1921'de Sovyetler Türkiye ile antlaşma imzalamıştır. İlginç olan aynı gün Sovyetlerin İngilizlerle Londra'da bir antlaşma imzalamış olmasıydı. [Daha ilginç olan ise] "bundan üç ay önce

¹ Taylorizm: Emek verimliliğini arttırmakta kullanılan, sonraları oldukça vahşice olduğu ortaya çıkan bir Amerikan üretim tarzı.

illegal Türkiye Komünist Partisi liderlerinin Kemal'in adamlarınca öldürülmüş diğerlerinin de tutuklanmış olmasıydı. İngiliz Sovyet antlaşması Asya'da İngiliz İmparatorluğu'na karşı propagandaya karşı bazı kısıtlamalar getiriyordu" (s.103).

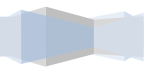
1922 yani NEP'in birinci yılında neredeyse her türlü malın bulunuyor olması memnunlukla karşılanıyor olsa da Lenin onuncu kongrede ticaret özgürlüğünün kaçınılmaz olarak kapitalizmin zaferine yol açacağından endişe duyduğunu ifade ediyordu. Ticaret serbestisinin sonucu şehirlerde Nepmen diye anılan yeni tüccar sınıfının oluşması, kulakların da köylerdeki rollerinin artışı olmuştu. NEP köylüyü felaketten kurtarmıştı ancak bu sanayi işçisinin üvey evlat durumuna düşmesine sebep olmuştu. Öyle ki parti kongresinde kendini "işçi grubu" olarak adlandıran ve NEP'in açılımını Proleteryanın Yeni Sömürüsü (Nex Exploitation of the Proleteriat) bir muhalefet grubu bile ortaya çıkmıştı (s.112).

Mayıs 1922'de Lenin haftalar boyunca çalışmasını engelleyen bir felç geçirdi, dört hafta sonra ikinci felç geldi. Bu arada 25 Aralık 1922'de ünlü vasiyetini (4 Ocak 1923'de buna ek yapacaktır) yazdı. 9 Mart 1923'de geçirdiği üçüncü felç ile konuşma yeteneğini de yitiren Lenin 10 ay daha yaşamasına rağmen bir daha çalışmadı. Lenin'in ilk felcinden bir ay önce Stalin Parti Genel sekreteri olarak atanmıştı. Lenin ilk felçten sonra çalışmaya başladığında Stalin'in iktidarını güç ve iktidarını nasıl sabırla kurduğunu görüp telaşa kapıldı. Önce vasiyetini yazı daha sonra da Stalin'in genel sekreterlikten alınmasını da içeren bu vasiyete ekini yazdı. Mart 1923 başlarında da Stalin'e bir mektup yollayarak "yoldaşça ilişkilerini" de kesti. Bu mektuptan üç gün sonra da Lenin'in aktif yaşamını sona erdiren üçüncü felç geldi (s. 121).

Bundan sonra liderlik mücadeleleri başladı. En muhtemel aday olan Troçki'ye karşı Zinovyev, Kamanev ve Stalin önce birlikte hareket ettiler. Ancak Stalin'in önlenemez yükselişi karşısında Troçki, Zinovyev ve Kamanev 1926 yazında "Birleşik Muhalefet" oluşturdular. Bunun sonucu Troçki ve Zinovyev'in partiden, Kamanev'in ise Merkez Komite'den çıkarılması oldu. Bunun ardından Troçki Alma Ata'ya diğer ikisi ise Kaluga'ya sürgüne gönderildiler². Bu partideki son muhalefet hareketi idi. Bundan sonra farklı görüşte olma siyasi farklılık değil, doktriner aykırılık olarak iade edilecek ve sapma terimiyle tanımlanacaktı. Aykırı gruplar parti karşıtı olarak damgalanıyor, partiye düşmanlık ise koşulsuz olarak devlete düşmanlıkla özdeşleştiriliyordu (s.185).

Bu arada ürüne zorla el konulması sebebi ile köylü her sene yeni saklama yöntemleri geliştiriyor, hayvanını devlete vereceğine kesiyordu. 1928 Kasımında Leningrad'da, 1929 Martında ise Moskova'da ekmek karneye bağlanıyordu (s. 194). Sanayileşme baskısı da işçilerin yoğun sömürülmesini getiriyordu.

² Zinovyev ve Kamanev 1928'de tekrar partiye kabul edilirken, Troçki 1929 yılında Türkiye'ye sürgüne gönderilecek daha sonra Meksika'ya geçecek olan Troçki 1940 yılında evinde bir suikast sonucu öldürülecektir. Zinovyev ve Kamanev ise Buharin ile birlikte Stalin'in "büyük temizlik" hareketinde 1936-1938 yılları arasında idam edileceklerdir.

Sanayileşme hamleleri ile Dinyeper nehri üzerinde Amerikalı mühendislerce Dneprostroï adıyla bir baraj, Kazakistan'ı Batı Sibiryaya bağlayan 1500 km lik Turksib demiryolu hattı, Ukrayna ve Urallarda büyük demir çelik kompleksleri ve otomobil fabrikaları bunlardan bazıları idi.

Bu arada toprağın kolektifleştirilmesine devam edilmiş, Kuzey Kafkasyada 41 bin hektarlık dev bir sovhöz kurulmuştu. 1930 yılında kulak üretiminin yerine büyük kolhoz üretimine geçilmesi kararı alındı. Kulakların topraklarına el kondu ve sürüldüler. Sonuç 1931 ve 1932 deki büyük kıtlıktı. Milyonlarca insan açlıktan öldü. Bir ila beş milyon kişinin bu dönemde öldüğü sanılmaktadır.³

Carr, “Sovyet Rusya Tarihi”ni bitirdikten sonra 1978 yılında; “Lenin yaşasaydı, o da tamamen aynı sorunlarla karşılaşacak ve o da hızlı sanayileşme, tarımın mekanizasyonu ile emeğin denetim ve yönetimi yolunu uygulayacak, yani o da ‘yukarıdan devrim’ yapacaktı” demişti.

Sovyetler Birliği'nin belki de en büyük başarısı sağlık ve eğitimde yaptığı atılımlardır. Ancak Sovyet liderleri eğitilmiş bir nüfus oluşturarak aynı zamanda kendi mezar kazıcılarını yaratmışlardır.

Carr bu kitapta devrimin ilk yıllarını objektif bir yaklaşımla incelemiş ve bu yıllardaki bazı karanlık noktalara ışık tutmaya çalışmıştır. Kitap okuyucunun zihninde bu yıllara ait şüpheleri dağıtmaya çalışırken, yeni soru işaretleri oluşturması açısından okunmayı hak ediyor. Aynı zamanda Ekim Devriminin 100. yılında bu kitap bir kez daha okunmayı bekliyor.

³ Bu dönemde yaşananlar için Mihail Şolohov'un “Uyandırılmış Toprak”, “Ve Durgun Akardı Don” ve “Don Kıyısında Hasat” kitapları okunabilir.